

УДК 378.124.2(092)(73) “1960/2008” Пауш

Лещенко Марія Петрівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, e-mail: peter.leshchenko@gmail.com

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ЖИТТЄВИХ РЕАЛІЙ РЕНДІ ПАУША (1960–2008): БІОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація

У статті наголошується на важливості підготовки нових фахівців у галузі ІКТ шляхом вивчення на основі біографічного підходу здобутків окремих вітчизняних і зарубіжних учених, які зробили вагомий внесок у розвиток інформатизації освітньої галузі. Представлено біографічне дослідження особистості Ренді Пауша – спеціаліста з комп’ютерних технологій і віртуальної реальності, професора університету «Карнегі-Меллон» (США), який здійснив вагомий вплив на розвиток ІКТ у США. Його книжку «Остання лекція», що стала безперечним бестселером у всьому світі, можна вважати своєрідним зразком емоційно-образного засвоєння і висвітлення ідей, проблем, понять педагогіки, психології, культури, моралі, підручником педагогіки життя сучасної людини.

Ключові слова: ІКТ, біографічне дослідження, нарратив, Ренді Пауш, «Остання лекція».

Постановка проблеми. Інформаційно-комунікаційні технології все більше застосовуються в загальноосвітніх установах, впроваджуються в навчальні заклади, наукові й науково-методичні установи, органи управління освітою, а також в інші організації, що надають освітні послуги. За таких умов у галузі педагогічної науки постає низка фундаментальних і прикладних наукових завдань, пов’язаних із дослідженням специфічних проблем створення і застосування ІКТ в освіті. Розв’язання цих проблем передусім передбачає підготовку і сертифікацією відповідних наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

Нагальною потребою сучасного освітнього простору є підготовка кваліфікованих і компетентних фахівців за новою спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті. Забезпечення потреби різних галузей

суспільства в кваліфікованих фахівцях, які володіють арсеналом засобів ІКТ, методів їх використання в навчально-виховному процесі, під час проведення наукових досліджень й управління системою освіти на її різних організаційних рівнях, є провідним чинником сучасної освітньої політики [2].

Одним із перспективних напрямів досліджень в рамках нової спеціальності є філософські, історичні та психолого-педагогічні основи інформатизації освіти, дослідження процесів розвитку, еволюції і конвергенції інформаційно-комунікаційних технологій в освіті [4]. У цьому контексті важливим є вивчення внеску окремих дослідників, як вітчизняних, так і зарубіжних, у розвиток інформатизації освітньої галузі на основі біографічного підходу.

Інтерес до біографічних пошуків у педагогічній науці пов'язаний з новою оцінкою якісних методів у педагогічних дослідженнях. Суб'єктивна інтерпретація дійсності особистістю є основою дослідницького інтересу. Починаючи з 80-х років ХХ століття в багатьох країнах світу (Великобританії, Німеччині, США та ін.) біографічні дослідження набули стрімкого розвитку й широкого використання, ставши платформою для різних педагогічних дослідницьких проєктів.

Біографічне дослідження орієнтоване в першу чергу не на факти, а на оцінку їх значення для особистості. Цей гнучкий в інтерпретованому значенні елемент, а також нарративна структура досвіду формують ядро автобіографічного дискурсу. Біографія, як результат цього процесу, не є статистичним утворенням. Вона створюється не завдяки фактам і подіям, вишколених у хронологічному порядку, а є результатом постійно тривалого процесу набуття нового досвіду.

Надзвичайно багаті й цікаві можливості в педагогічному сенсі відкривають біографічні дослідження видатних особистостей, діячів освіти, науки та культури. Аналіз умов, у яких ці особистості сформувалися – родина, соціальне оточення, місце навчання й роботи, захоплення, мрії – дає збагачену глибоким педагогічним змістом інформацію про те, що саме сприяло розвитку, формуванню і становленню видатного таланта, особливих рис особистості.

Аналіз наукових досліджень. Одним із перших науковців, хто активно використовував метод біографічних досліджень, став Ю. Хеннінгсен («Автобіографія і педагогіка» (1962) [6]. На доцільності використання автобіографічних джерел у педагогіці наголошували Д. Бааке, Т. Шультце, В. Шлейермахер, В. Дильтей, Г. Ноль.

У вітчизняній педагогіці біографії й автобіографії у своїй практиці використовували Л. Толстой, С. Аксаков, В. Вахтеров, П. Каптерев, В. Зеньковський, І. Соловйов та ін. [1; 3; 5].

У контексті дослідження ретроспективи розвитку ІКТ у США цікавим є біографічне дослідження видатної постаті Ренді Пауша – спеціаліста з комп'ютерних технологій і віртуальної реальності, професора університету «Карнегі-Меллон» (США). Його книга «Остання лекція» стала безперечним бестселером у всьому світі [7]. Життєвий досвід Ренді Пауша, його погляди, думки й мрії, творча й духовна спадщина назавжди залишаться у світовому вимірі для наслідування молоддю.

Метою нашої статті є дослідження особистісного розвитку спеціаліста з комп'ютерних технологій та віртуальної реальності Ренді Пауша на основі біографічного підходу.

Викладення основного матеріалу. Свою останню лекцію сорокасемирічний професор університету «Карнегі-Меллон» (США), спеціаліст з інформаційних технологій і віртуальної реальності, Ренді Пауш вирішив прочитати за пару місяців до смерті: лікарі поставили йому страшний діагноз – рак підшлункової залози в термінальній стадії й дуже короткий відрізок життя. Та автор задумав цю лекцію не як про умирання, а як розповідь про вміння жити, й була вона адресована не тільки студентам і співробітникам університету, а і його дітям – п'ятирічному Ділану, дворічному Логану й однорічній Хлої, адже вона, можливо, стане важливою частиною його спадщини, що допоможе дітям вибрати правильну дорогу в житті. Коли діти підростуть, їм захочеться дізнатися, ким був їхній батько, яким він був. Лекція дасть йому можливість вернутися до них, передати дітям те, чого він мав їх навчити, будучи живим. І от у тій лекції, названій «Як здійснити мрії дитинства», він сказав, що всі його досягнення, все, що він любив, своїми коренями входили в ті мрії і завдання, які він ставив перед собою ще в дитинстві, бо їх йому вдалося реалізувати тому, що вони були конкретними і що його навчали видатні люди.

У процесі обдумування змісту і структури лекції важливого життєвого матеріалу набиралося все більше і більше. І от у результаті глибинних рефлексій народилася книга життя, якій автор дав узагальнюючу дидактичну назву «Остання лекція». Надрукована 2008 року в США, вона відразу була оголошена національним бестселером, здобула визнання мільйонів читачів.

Отже, творилася ця книга у надзвичайно драматичний для її автора час. «Я, – говорив Ренді Пауш, – думав про ролі, які виконував у житті: учитель, комп'ютерник, чоловік, батько, син, друг, брат, наставник студентів. Усе це дуже важливо. Але чи робило мене особливим виконання будь-якої з цих ролей?

Я завжди дуже тверезо ставився до себе, але розумів, що для лекції потрібне дещо більше, ніж просто бравада. Я спитав себе: «Що я, саме я, можу запропонувати своїм слухачам?»...

Я зрозумів, що моя унікальність полягала в конкретності всіх моїх мрій – від майже нездійснених до самих незвичайних. Саме це і визначило сорок шість прожитих мною літ. Я знав, що, незважаючи на рак, можу почувати себе щасливою людиною, тому що мені вдалося реалізувати ті мрії. І цим я, великою мірою, зобов'язаний тому, що мене вчили видатні люди. Якщо я зможу розказати свою історію з такою ж пристрасстю, яку відчував тоді, моя лекція зможе допомогти іншим людям знайти дорогу до реалізації своїх мрій».

Книжка «Остання лекція» складається з «Передмови» і шести розділів, назви яких указують на їх зміст.

1. Остання лекція.
2. Утілюй в життя свої дитячі мрії.
3. Авантюри... і засвоєні уроки.
4. Давай можливість іншим людям утілювати їх мрії.
5. Як жити власним життям.
6. І зрештою...

Серед тих людей, які допомагали Ренді знайти себе, вийти на правильну життєву дорогу, чільне місце займали його батьки – люблячі, щирі, скромні, вимогливі до себе й до інших, прекрасні вихователі. Для своїх дітей вони стали зразком поведінки як у сім'ї, так і в громадських справах. За словами Ренді, йому пощастило народитися з виграшним білетом батьківської лотереї, тому й удалося втілити в життя всі дитячі мрії. Відчуваючи вже холодний подих смерті, він з вдячністю згадував своїх найближчих:

«Моя мати була суровою вчителькою старого гарту з нервами з титану. Вона безжалісно муштрувала своїх учнів, не піддаючись на скарги батьків, які твердили, що вона вимагає від дітей дуже багато.

Мій батько під час Другої світової війни був лікарем. Він брав участь у боях в Арденнах...батько завжди був для мене героєм.

Я спокійно ріс у сім'ї, що належала до середнього класу... Гроші ніколи не були для нас проблемою – скоріше всього, тому, що мої батьки ніколи не рвалися до достатку. Вони були економними до неможливого. Ми рідко вечеряли в ресторанах. У кіно ми ходили один чи два рази на рік. «Подивися телевизор, – говорили мені батьки. – Це безплатно. Або ще краще – піди в бібліотеку. Прочитай книжку».

Коли мені було два роки, а моїй сестрі – чотири, мама повела нас до цирку. Коли мені виповнилося дев'ять, я знову захотів до цирку. «Цього тобі не треба, – сказала мама. – ти уже був у цирку» [8].

За сучасними мірками, подібна поведінка може видатися жорстокою, але насправді моє дитинство було чарівним. Я до цих пір вважаю себе щасливчиком, якому дуже поталанило з батьками.

Ми купували небагато. Але наш батько був дуже допитливою людиною. Його цікавило все: сучасні події, історія, наше життя. У дитинстві мені здавалося, що сім'ї діляться на два типи:

перший – ті, кому необхідний словник, щоби було чим займатися під час вечері;
другий – і ті, кому він не потрібний.

Ми належали до першого типу. Кожного вечора ми здимали з полиці величезний словник, його навіть спеціально тримали поблизу обіднього стола. «Якщо у тебе запитання, – говорили мої батьки, – то знайди відповідь».

У нас дома не було прийнято сидіти й дочікуватися відповіді. Ми знали кращий спосіб: розгорни енциклопедію. Розгорни словник. Відкрий розум.

Батько був чудовим оповідачем... йому подобалися веселі анекдоти, котрі він умів перетворювати в історії з глибоко мораллю. Він був великим майстром розповідати такі історії, і я засвоїв його прийоми. От чому, коли моя сестра Теммі переглядала запис останньої лекції, вона бачила, як рухаються мої губи, а чула голос батька. Теммі знала, часом я відчуваю себе так, ніби транслюю зі сцени виступ власного батька.

Я цитую батька практично кожного дня. Частково це пояснюється тим, що коли ти ділишся власною мудрістю, люди часто ставляться до того скептично. Коли ж ділишся мудрістю іншої людини, то маєш вигляд менш зарозумілий і з тобою легше

погодитися. Зрозуміло, коли у вас у запасі є джерело мудрості, подібне до мого батька, життя ваше стає значно легшим. Про всякий випадок ви можете цитувати його висловлювання.

Батько навчив мене йти в житті власною дорогою. Він часто говорив: «Ніколи не приймай скороспішних рішень. Він повторював, що навіть у вигідній позиції, чи то на роботі, чи в особистому житті, треба завжди вести чесну гру. «Те, що ти сидиш за кермом, – говорив він, – ще не означає, що тобі можна давити людей».

Згодом я помітив, що цитую батька, приписуючи йому навіть те, чого він не говорив. Яка би не була моя точка зору, вона відповідала батьківській. Здавалося, що він знав усе.

І моя мама теж багато знала. Усе життя вона старалася тримати моє самолюбство в шорах, і тепер я їй за це вдячний. Коли хто-небудь питав її, яким я був малим, вона відповідала: «Кмітливим, але не дуже скромним». Сучасні батьки бачать у своїх дітях геніїв. В устах же моєї матері слово «кмітливий» було вищим компліментом.

Коли я вчився в коледжі, мені довелося складати теоретичні екзамени. Тепер я можу впевнено сказати, що це була друга гірша річ у моєму житті після хіміотерапії. Коли я пожалівся матері на те, яким складним і неприємним був тест, вона нахилилась, ляснула мене по руці і сказала: «Ми розуміємо, як ти себе відчуваєш, дорогий. Але згадай, коли батько був у твоїх роках, йому довелося воювати з німцями...»

Батьки добре знали, що означає допомагати людям. Вони знаходили для себе незвичну справу і з головою входили в неї. Разом вони збирали кошти на будівництво гуртожитку на п'ятдесят місць у віддаленому районі Таїланду, щоб місцеві дівчатка могли вчитися в школі й не ставати проститутками.

Мама завжди займалася благодійністю. А батько був готовий віддати все, що в нього було. У цьому аспекті я вважаю свого батька «християнином» у вищому значенні цього слова...

Мені би хотілося вірити, що батько схвалив би те, як я збираюся провести останні місяці життя... Думаю, батько нагадав би мені про те, що діти повинні знати, що батьки люблять їх. Це найважливіше. І для того, щоб це сталося, батькам необов'язково бути живими» [8].

Зауважимо, що ця розгорнута цитата наведена з оповіді «Батьківська лотерея», якою розпочинається розділ «Втілюй у життя свої дитячі мрії» і в якій автор методологічно обґрунтував вплив родинного середовища на розвиток особистості, починаючи з дитячого віку. З таких же позицій підійшов він до зображення інтелектуальної і морально-етичної готовності старшокласника до реалізації дитячих мрій в оповіді «Ліфт в одноповерховому будинку». Загорівшись бажанням виплеснути породжені уявою думки й почуття на стіни своєї спальні і вважаючи це дуже значущою для себе справою, хлопець попросив дозволу в батьків на виконання такої роботи в нетрадиційній формі. Попри настороженість матері, батько, котрий завжди підтримував творчість, дозволив синові здійснити цей намір.

Два дні Ренді Пауш із сестрою Теммі та приятелем Джеком Шерифом розмальовували стіни спальні. Справа від дверей Ренді написав свою улюблену формулу коренів квадратного рівняння, за якою квінтесенція невідомої кількості – це квадрат:

$$x = \frac{-b \pm \sqrt{b^2 - 4ac}}{2a}$$

Разом із Джеком вони намальовали великі сріблисті двері ліфта, а зліва від них – панель з номерами поверхів від першого до шостого. Було намальовано також просту ракету з двигунами. А за своїм ліжком Ренді намальовав підводний човен у товщі води, перископ якого піднімався над ліжком.

Усі ці зображення, поєднуючи мрію з прагматизмом, виражали символічно порив людства до наукового осмислення космосу, проникнення в таємні глибини матерії і Землі, до відкриття все нових і нових наукових закономірностей. І це стосується не тільки представників «Точних наук», а й гуманіторно-духовної сфери. Згадаймо, що Іван Франко дуже показову для свого літературного обдарування поетичну збірку назвав «З вершин і низин», а циклам цієї книги дав латинські назви «Excelsior» (Вище) і «De profundis» (З глибин). Суспільної проблематики в оформленні своєї спальні не обійшов і Ренді Пауш. Йому дуже подобалася розповідь з грецької міфології про хитру і лицемірну Шандору, якій Зевс подарував скриню з людськими нещастями. Прометей, жінкою брата якого стала Шандора, заборонив їй відкривати скриню, але вона через цікавість все таки підняла віко, і нещастя розлетілося по світу на покару людям за викрадення Прометеєм вогню у богів. Міф

закінчувався оптимістично: на дні скрині залишилася «надія». Тому, коли Ренді разом із сестрою Теммі намалювали на стіні скриню Пандори, то всередині неї він написав слово «Надія». А потім Джек дописав ще зверху «Боб». Вийшла гра слів: «Надія» по-англійськи Норе, Боб Хоуп – відомий американський актор. Хто перечитував ці слова разом, тому на думку могли прийти вирази : «Мистецтво – надія людей», «Мистецтво врятує свят». Щоправда, Ренді дещо уточнив ці афоризми. Маючи, очевидно, на увазі масову культуру, він написав над дверима: «Диско – відстійник». Тут йшлося про досить примітивну хвилеподібну ритмічну музику для танців із нескладною мелодією. Мама вважала цей вираз вульгарним і тому зафарбувала останнє слово. Це було її єдине втручання в оформлення кімнати.

І ще один соціальний мотив зафіксовано в оформленні кімнати. На стелі Ренді з Джеком написали: «Мене замкнули на горищі». Букви були написані в дзеркальному відбитті, наче хтось там справді ув'язнений і подає сигнал тривоги. «Тож надаймо допомогу йому та іншим у подібних ситуаціях» – такий, а можливо, ще й значущіший підтекст закладено у цьому написі [8].

Ренді був переконаний, що потрібно виробляти в собі критичний підхід до різнопланових явищ, опановувати методом критичного аналізу. Тому він намалював на стіні дзеркало Білосніжки й написав під ним: «Пам'ятаєш, я говорило тобі, що ти на світі всіх миліша? Так от, я збрехало!» [8].

Сестра Теммі задокументувала й особисте хобі Ренді: його захоплення шахами. Тому на стіні були намальовані шахові фігури. З часом синова спальня в такому вигляді стала примітною пам'яткою будинку: мама залюбки водила туди гостей. А коли Ренді через роки вдавалося відвідати на пару днів рідну домівку, то такий візит ставав для нього справжнім дарунком: «Я до цих пір сплю на ліжку, зробленому батьком. Я дивлюся на розмальовані мною стіни і думаю про те, що батьки дозволили мені це зробити. І кожного разу я засинаю щасливим!»

Тож такою щирістю і сердечністю віс від звернення Ренді до інших батьків і про інших дітей: «Коли в когось із вас є діти, то ради мене: якщо ваші діти захочуть розмальовувати свої спальні, дозволяйте їм це. Це буде добре».

Це справді добре, бо в цьому епізоді переконливо розкрито один з ефективних засобів самовираження й самовизначення особистості, що розвивається.

Готуючи слайд для останньої лекції, Ренді Пауш назвав такі свої дитячі мрії:

- пережити почуття невагомості;
- пограти в Національній Футбольній Лізі;
- написати статтю до Всесвітньої енциклопедії;
- стати капітаном Керком;
- виграти м'яку іграшку;
- попрацювати в компанії Диснея.

У цьому списку відсутня назва ще однієї, може найважливішої мрії про сім'ю, її добротворчу атмосферу, взаєморозуміння і гармонію у взаєминах між її членами. Народжена в батьківській хаті ця мрія увійшла в підсвідомість хлопця, полонила його душу і знайшла згодом свою реалізацію в житті і відображення на багатьох сторінках книги – в емоційних розповідях про дружину Джей та трьох їхніх дітей. «Ми з Джей, – писав Ренді, -- з усіх сил старалися зробити наш шлюб щасливим. Ми навчилися прекрасно спілкуватися, розуміти потреби одне одного, знайшли прекрасні способи виявляти любов... І тому ми не проміняємо вісім років нашого одруження на ніщо в світі».

Оскільки Ренді часто говорив про роль дитячих мрій, то його запитували, про що він мріє для своїх дітей. І він відповідав:

«Інколи конкретні мрії батьків виявляються згубними для дітей. Працюючи в університеті, я не раз бачив нещасливих першокурсників, котрі вивчали зовсім нецікаві предмети. Батьки запхали їх у цей поїзд. Але надто часто, якщо зважати на істерики, свідком яких я не раз був в університеті, подорож закінчувалася повною катастрофою.

Я думаю, що батьки повинні вчити дітей отримувати радість від життя і, саме головне, прагнути реалізувати власні мрії. Краще, що ми можемо зробити – це допомогти їм самим дійти до мети.

Я бажаю своїм дітям, щоби вони знайшли власну дорогу в житті й зуміли реалізувати свої мрії. Через те, що тоді мене вже не буде поряд з ними, я хочу, щоби вони запам'ятали мої слова: «Діти, не пробуйте зрозуміти, ким я хотів вас побачити. Я хочу, щоби ви стали тими, ким самі захочете стати.»

Ренді Пауш неодноразово підкреслював, що мрії повинні бути конкретними, що в їх основі мають лежати персонально продумані й пережиті важливі події, явища, факти, що особисто слід уявити собі можливості реалізації цих мрій за наявності

відповідного бажання і сили волі суб'єкта. Це видно з усіх оповідок з книжки про виникнення і трансформацію мрії в реальність. В одній із них під назвою «Відчути невагомість» йдеться про те, що Ренді ще в початковій школі, коли його ровесники мріяли стати астронавтами, знав, що йому через поганий зір нема дороги до НАСА. А йому так хотілося літати, відчути себе в невагомості...

Через декілька десятиліть, працюючи в університеті, він разом із студентами розробив проект тренування в умовах віртуальної дійсності для усунення певних ускладнень в організмі людини (блювання) під час її переходу до стану невагомості. За це їх запросили до космічного центру, де вони могли потренуватися на справжніх тренажерах НАСА.

Найбільше радів Ренді, що зможе літати і впродовж 25 секунд перебувати в стані невагомості. Та радість була передчасною. НАСА заборонило консультантові факультету літати разом із студентами. Ренді не опустил рук. Він довідався, що, дбаючи про свій імідж, НАСА дозволила журналістові з міста, де жили студенти, здійснити політ разом з ними.

Тоді Ренді пред'явив своє посвідчення журналіста та ще й пообіцяв помістити інформацію про експеримент на Інтернет-сайтах, а також розіслати про свій проект віртуальної реальності журналістам газет і журналів. Внаслідок цього політ дозволено, відчуття Ренді невагомості було фантастичним і без блювання, а для себе він виніс ще й такі уроки.

1. Завжди треба щось пропонувати, і тоді ставлення до тебе буде більш доброзичливим.

2. Треба завжди знати всі входи й виходи. Якщо знайти лазівку, то напевно знайдеш і спосіб через неї прибратися.

Про два світи і про два різні способи набування знань у них і невмирущість людської мрії вів мову Ренді Пауш в оповідці з інтригуючою назвою «Ви знайдете мене в томі з буквою V».

Йому подобалося, що він давно вже живе й працює у вік комп'ютерів, привик до пікселів, мультіекранних працюючих станцій і швидкісних каналів передавання інформації, легко уявляє собі світ без паперу.

Але виріс він у зовсім іншому світі.

Він народився 1960 року, а тоді папір був основним способом збереження

знань. У батьківському будинку предметом глибокої пошани була Всесвітня енциклопедія. Батьки купили її за досить велику суму грошей, бо знали, що тим самим роблять дітям безцінний подарунок – знання. Ренді зосереджено перечитував багато слів з кожного тому, задумувався над їх змістом, авторами і так полюбив енциклопедію, що почав мріяти про свій внесок у її творення, про написання свого слова. Звертатися з такою пропозицією до редколегії не було заведено – вона сама вибирала собі авторів.

Проїшли роки, і Ренді таки дійсно знайшли.

«Годі, – згадував він, – моя кар'єра розвивалася таким чином, що я виявився якраз тим спеціалістом, який був необхідним Всесвітній енциклопедії.

«Ви би не хотіли написати для нас статтю про віртуальну реальність?» – спитали мене.

Я не міг їм сказати, що все життя мріяв про такий дзвінок. Єдине, що я міг з себе видавити: «Так, справді, розуміється!» І написав статтю. І включив до неї фотографію моєї студентки Кейтлін Келлехер у шоломі віртуальної реальності».

Іноді, коли Ренді Пауш заходить з дітьми до бібліотеки, то не може стриматися, щоби не заглянути до тому під назвою V. Він завжди з гордістю показує дітям свою статтю: «Дивіться, це зробив ваш батько!» Мрія стала реальністю. І в цьому її сила.

Кожен розділ охоплює декілька сюжетно самостійних новелок-оповідей, об'єднаних спільним персонажем, від імені якого ведеться розповідь, а також важливими принципами дидактики. Ос, наприклад, інтригуючий початок новелки «Я ніколи не грав у НФЛ».

«Я люблю футбол. *Справжній* футбол. Грати я почав, коли мені було дев'ять років, і футбол відразу захопив мене. Саме ця гра зробила мене таким, яким я є тепер. І хоча мені не вдалося пограти в Національній футбольній лізі (НФЛ), інколи я думаю, що більше отримав від того, що пробував реалізувати цю мрію, але *не* домігся результату, ніж від багатьох реалізованих задумів» [8].

Дуже повчальною для Ренді стала його зустріч на занятті з тренером Джімом Гремом, котрий прийшов зовсім без м'ячів, а на запитання одного з хлопчиків відповів, що м'ячі тут зараз зовсім не потрібні. Розпочався діалог: «Скільки учасників гри виходять одночасно на футбольне поле?» – спитав тренер. «По одинадцять в кожній команді – значить, двадцять два», – відповіли ми. «А скільки футболістів б'є

по м'ячу одночасно?» – продовжував допитуватися тренер. «Тільки один».

«Правильно. – сказав тренер. – Тому ми з вами зосередимося на тому, чим займаються інші двадцять один чоловік» [6].

Після цих слів у тексті подається такий дидактичний відступ: «Основи... Тренер Грем підніс нам прекрасний подарунок. Основи, основи, основи. Працюючи в університеті, я зрозумів, що дуже багато студентів забуває про цей дуже важливий урок на шкоду самим собі. Основи вивчати необхідно, оскільки без них усі інші знання виявляються безкорисними». Наведемо ще один характерний епізод з цієї новелки.

Тренер Грем дуже вимогливо ставився до тренувань Ренді, ускладнював їх. Коли хлопчикові виконувати вправи вже було не під силу, його морально підтримував помічник тренера, сказавши: «Якщо ти поступаєш неправильно, а тобі ніхто не робить зауважень, це означає, що на тебе просто махнули рукою».

«Цей урок, – наголосив у книжці Ренді Пауш, – Я запам'ятав на все життя. Коли ти розумієш, що щось виконуєш погано, але ніхто тобі нічого не говорить, то це поганий знак. Можливо, тобі й не хочеться слухати критику, але частіше нас критикують ті, хто нас дійсно любить, для кого ми небайдужі».

Як бачимо, автор на основі пережитого, особистих вражень і думок природно піднімається у світ загальнозначущих педагогічних проблем, висловлюючи при цьому свої міркування: «У наші дні багато говорять про те, що дітям треба підвищувати самооцінку. Але ми не можемо *дати* дітям самооцінку, вони мають виробити її самі. Тренер Грем з нами не няньчився. Самооцінка? Він знав тільки один спосіб її підвищення. Треба дати дітям завдання, з яким вони не можуть справитися. Вони будуть старатися з усіх сил. У них вийде. І це підвищить їх самооцінку...»

Ставши дорослим, я більше не бачив тренера Грема, але я ніколи не забував цю людину. Його приклад змушував мене працювати з останніх сил у такі моменти, коли більше всього хотілося все кинути. Він спонукав мене ставати кращим. Тренер Грем був зі мною все моє життя».

І ще одне *по-справжньому* важливе дидактичне питання підняв у цій новелці автор – майстерності навчання людей того, чого вони не усвідомлюють. У процесі навчання вони навіть не розуміють, що вчать.

«Якщо ви – спеціаліст з такого побічного навчання, то ваше головне завдання

крок за кроком навчити людей того, чого ви повинні їх навчити... А тренер Грем був у цій справі справжнім профі».

Показово, що ім'я тренера в позитивному контексті згадане і в новелці «Придурок, що виправився», яка виключно присвячена проблематиці вищої школи, внутрішній полеміці з поширеними в ній поглядами. Так, чільному серед викладачів переконанню, що основне завдання їх полягає в тому, щоб допомогти студентам навчитися учитися, автор, не заперечуючи прямо такої позиції, усе ж на перший план висуває інше завдання – допомогти студентам навчитися обдумувати й оцінювати себе, зайти свої власні здібності й недоліки, правильно оцінювати ставлення до себе інших людей, тобто виробити адекватний погляд на самого себе.

Серед викладачів досить поширена думка про те, що вища школа стала нагадувати обслуговування клієнтів. Студенти і їхні батьки переконані в тому, що платять значну суму за товар, тому хочуть, щоб товар цей можна було б оцінити за ринковими критеріями. Вони наче приходять до супермаркету і замість п'яти пар фірмових джинсів купують п'ятирічний курс навчання. Не відкидаючи повністю такий модуль, автор вирішив скористатися промисловою метафорою: «Навчання – це не роздрібна торгівля. Я би порівняв вищу освіту з оплатою персонального інструктора в спортивному клубі. Ми, професори, виконуємо роль інструкторів. Ми надаємо людям доступ до обладнання (книги, лабораторії, наш досвід)», після чого наше завдання полягає в тому, щоб вимагати. Ми маємо переконатися в тому, що наші студенти вчать досить настирливо. Ми повинні хвалити їх за успіхи і чесно говорити, над чим їм треба ще працювати.

Найважливіше: щоби вони могли продовжувати заняття самостійно, ми повинні навчити їх правильно оцінювати самих себе... Завдання професора – навчити студентів бачити, як розвивається їхній інтелект, точно так же, як у спортивному залі вони бачать, як змінюються їхні м'язи».

Коли Ренді Пауш читав в університеті «Карнегі-Меллон» курс «Створення віртуальних світів», то допомагав студентам формувати так звані «петлі зворотного зв'язку». Студенти розбивалися на четвірки і працювали над комп'ютерними проектами віртуальної реальності. У цій роботі вони залежали один від одного, і це позначалося на оцінках.

На основі зібраної інформації від усіх студентів формувалася спеціальна

таблиця. За семестр студент встигав попрацювати над п'ятьма проектами, причому в роботі над кожним із них у нього були різні напарники. Отже, у кожного студента виявлялося п'ятнадцять оцінок. Це був прагматичний, статистично правильний підхід до оцінки самого себе.

Ці оцінки кожний студент міг бачити на багатокольоровій діаграмі за поданими нижче категоріями.

1. Чи вважають напарники, що він працює добре? Скільки годин, на їхню думку, він відводив проекту?

2. Наскільки творчою була його праця?

3. Легко чи важко було працювати з ним?

Цю інформацію бачили й інші студенти і робили відповідні висновки. Зворотній зв'язок діяв, бо мав під собою міцну реальну основу – урок, який дало життя Ренді під час його навчання в Університеті Брауна. Він уже тоді усвідомлював, що наділений певними здібностями, але, за згадками університетського товариша, у нього повністю було відсутнє почуття такту, він міг миттєво образити того, кого тільки зустрів. Водночас такої своєї поведінки зовсім не помічав, усе складалося в нього нормально, добре вчився, легендарний комп'ютерник, професор Енді ван Дам, зробив його своїм помічником. Професора прозвали Енді ван Деманд (вимогливий). З його точки зору, студент був надто заглиблений у собі, різкий, позбавлений гнучкості, готовий відстоювати свою позицію з піною в роті.

Одного разу Енді, запросивши студента на прогулянку, поклав йому руку на плече і сказав: «Ренді, мені дуже жаль, що люди вважають тебе дуже зарозумілим. Це перешкодить тобі багато чого досягти в житті».

Згодом Пауш писав, що «професор прекрасно підібрав слова. Насправді він хотів сказати: «Ренді, ти повне невігластво!» Але він зумів зробити так, що я позитивно поставився до його критики і почув те, що хотів сказати мені мій герой».

Пізніше, ставши професором, Ренді сам проводив подібні розмови зі студентами, яких вважали виключно неприємними людьми. Ось одна з таких розмов: «У тебе серйозна проблема. Однокурсники говорять, що ти не вмєєш слухати. З тобою важко спілкуватися. Це не дуже добре» [8].

Студент був шокований ... Він думав, що в нього все в порядку, та я відкрив йому гірку істину. А потім я розповів йому про самого себе.

«Я теж був таким же, як ти, – сказав я. – Я ні на що не звертав уваги. Але був професор, який цінував мене досить високо, щоби розкрити мені очі. І я домігся результатів тільки з однієї простої причини: я прислухався до його слів».

Очі студента розширились. «Я зміг це зрозуміти, – продовжував я. – Перед тобою придурок, що виправився. І це дає мені моральне право сказати тобі, що ти теж можеш стати придурком, який виправився». Кінець семестру цей студент напружено працював над собою. Він виправився. Професор Пауш зробив йому точно таку ж послугу, яку у студентські роки зробив майбутньому професорові Енді ван Дам.

Професор вищої школи Ренді Пауш був твердо переконаний, що одним із найважливіших педагогічних завдань є допомога студентам поглиблено осмислити й реалізувати свої творчі мрії. «Давай можливість іншим людям утілювати їх мрії» – таку закличну назву має розділ його книжки «Остання лекція» [8].

Певна річ, що до розумного слова інших, якщо воно допомагає розвиватися, ставати добрішим, толерантнішим, треба ставитися з щирою вдячністю. Такою наставницею була Леся Українка, під впливом слова якої люди ставали кращими, добрішими.

Маємо пам'ятати, що для організації науково-дослідної роботи студентів у створюваних для цієї мети мікрогрупах з чотирьох чоловік, про що йшлося вище, повинен бути внесений сприятливий робочий настрій, панувати атмосфера взаєморозуміння і взаємодопомоги. Про важливість цієї проблеми сказано в новелці Р. Пауша «Для початку сядьте поряд»: «Уміння працювати в групі життєво важливе і необхідне як у професійній діяльності, так і в сім'ї, і щоб навчити студентів цього, я завжди розбиваю їх на групи під час роботи над проектами». Студентам роздаються листочки з порадами основ їх діяльності:

Правильно зустрічайте людей. Усе починається зі знайомства. Обмінюйтеся контактною інформацією. Переконайтеся, що ви правильно вимовляєте імена один одного.

Знаходьте спільні риси. Ви, напевно, знайдете щось таке, що об'єднує вас з іншими. А коли після цього виникнуть розбіжності, вам буде легше розв'язувати ці проблеми.

Намагайтеся оптимально спілкуватися між собою. Цікавтеся самопочуттям своїх партнерів. Якщо є можливість, разом обідайте: їжа завжди пом'якшує

атмосферу.

Дайте можливість висловитися всім. Не закінчуйте речень за іншого. Не думайте, що ваша ідея стане вагомішою, коли будете говорити голосніше і скоріше.

Хай гордість залишиться за дверима. Коли ви обговорюєте ідеї, присвоюйте їм ярлики і записуйте на папері. Ярлик має виражати ідею, а не того, хто її запропонував: «місток», а не «ідея Джейн».

Підтримуйте і хваліть один одного. Умійте знаходити щось хороше і говорити про це навіть тоді, коли атмосфера стала напруженою. Якщо поміркувати, то навіть у поганій ідеї є щось корисне.

Формулюйте альтернативи у формі запитань.

Замість того, щоб говорити: «Я вважаю, що ми маємо зробити А, а не В», скажіть те саме по-іншому: «Що, коли нам зробити А замість В?» Це дасть змогу іншим висловити свою точку зору, а не захищати відкинутий варіант.

А ще одна важлива порада щодо роботи в групі була подана по-іншому: наче з метою підвищення відвідуваності викладач пояснив студентам, що під час перевірки буде викликати не персонально кожного, а групами: група 1, підніміть руки, ... група 2, Після назви номера групи, студенти піднімали руки, сидячи в різних місцях аудиторії. «Ви нічого не помітили?» – спитав викладач. Ніхто не відповідав. Тоді він повторив перевірку знову. І знов мовчанка. Таке повторялося декілька разів, поки викладач, вдаючи розсердженого (театральний ефект), не підвищив голос: «Чому ви все ще сидите зі своїми друзями? Чому ви не сидите поряд з тими, хто входить у ваші групи? Зараз я вийду з аудиторії і повернуся через шістдесят секунд. Коли я вернуся, ви всі повинні сидіти групами! Все ясно?»

Коли він виходив з аудиторії, то чув, як студенти збирали свої речі та розсаджувалися на нові місця.

Вернувшись, викладач сказав студентам, що дав їм поради щодо роботи в групах зовсім не для того, щоб поставити під сумнів їхній інтелект чи зрілість. Він просто хотів показати їм, що вони випускають з уваги щось дуже важливе – те, що потрібно сидіти поряд з партнерами. І ці основи будуть корисні їм упродовж усього життя.

Наступного дня і весь семестр студенти завжди сиділи поряд з членами своїх груп.

На думку Р. Пауша, у сучасних культурних умовах необхідно активно використовувати таланти й енергію студентської молоді на основі науково-дослідного типу її соціалізації. Про це він висловився досить категорично, відповідаючи на поставлене перед собою запитання, у новелці «Ви мене просто вразили»: «Якщо я можу допомогти окремим студентам утілити в життя їхні дитячі мрії, то чому би не зробити того ж у більшому масштабі?»

Такий намір виник у нього після переходу на роботу до університету «Карнегі Меллон» помічником професора комп'ютерного факультету. Його спеціальність називалася «Взаємодія людини і комп'ютера», а розроблений ним спеціальний курс – «Побудова віртуальних світів» (ПВС). Цей курс було призначено для п'ятдесяти старшокурсників із різних факультетів університету: філологи і скульптори сусідували з інженерами, математиками та комп'ютерниками. Їх зробили партнерами, щоб вони створили те, чого окремо кожен з них ніколи не зробив би.

У кожній команді було по чотири студенти, вибрані цілком випадково. Вони разом упродовж двох тижнів працювали над проектами. Викладач просто говорив їм: «Будуйте віртуальний світ». І вони щось програмували, придумували, мріяли про щось, показували одне одному. Потім групи мінялися партнерами, і все починалося знову.

Для створення віртуальних світів діяло два правила: ніякої стрілянини і ніякої порнографії. Оскільки подібний матеріал масово зустрічався в комп'ютерних іграх, то він став ознакою поганого естетичного смаку, заялжених штампів, а від студентів вимагалися оригінальні ідеї. І з цим завданням більшість студентів справилася добре. Уже на першому році читання цього курсу їхні проекти стали справжніми шедеврами віртуальної реальності.

Вражений цим викладач подзвонив до свого наставника Енді ван Дама: «Енді, я дав своїм студентам завдання на два тижні, а вони понаробляли такого, що дай я їм на це цілий семестр, то й тоді довелось би всім виставити п'ятірки. Що ж тепер робити?».

Енді хвилинку подумав і сказав: «Усе дуже просто. Ось що ти повинен зробити. Завтра прийдеш в аудиторію, глянеш їм прямо в очі і скажеш: «Молодці!... Усе це надзвичайно, але я знаю, що ви здатні на більше».

Від такої відповіді викладач наче закаменів, а потім вчинив за порадою

професора і правильно вчинив. Адже професор сказав йому те, чого він не знав, не розумів, *наскільки* високою має бути планка. Коли б вона була опущена, то зроблено було б ведмежу послугу студентам.

А студенти продовжували вдосконалюватися: багато їхніх проектів були просто блискучими – від абсолютно реального сплавлення лісу на плотах по бурхливій гірській річці до романтичного плавання старовинною гондолою у Венеції чи карколомного катання на роликах. Деякі студенти створили фантастичні світи, населені чудесними тримірними істотами.

Цікаво, що презентація виконаних студентами проектів набула суспільного значення: у великій залі більше чотирьохсот чоловік радісно вітали молодих талановитих творців картин віртуальної реальності.

Без сумніву, така успішна креативна діяльність студентів вирішальною мірою зумовлювалася тим, що вона визначалася й навіть органічно зливалася, взаємодіяла з науковою творчістю педагогів-наставників. З цього приводу читаємо в книжці Р. Пауша: «З благословення керівництва університету ми з професором драматургії Доном Маринеллі придумали щось надзвичайне. Наша ідея називалася (і називається тепер) «Технологічний центр розваг», але ми схильні називати її «фабрикою виконання мрії». Ця дворічна програма, за якою художники й інженери розробляють атракціони, комп'ютерні ігри, мультфільми – словом, усе те, про що вони колись мріяли.

У нормальних університетах нічим подібним не займаються, але «Карнегі-Меллон» дав нам карт-бланш на порушення всіх існуючих правил.

Ми з Доном утілюємо єдність мистецтва і технології, правої і лівої півкулі, драматургії і комп'ютера. Враховуючи те, наскільки ми з Доном не подібні до себе, кожен із нас інколи стає для другого нездоланною перешкодою. Але ми завжди знаходили способи розв'язати виникаючі проблеми й примусити систему працювати. У результаті студенти часто пропонують нам багато кращі комбінації, ніж ми придумали би самі. Крім цього, абсолютно точно можу сказати, що вони є ідеальними ролевими моделями того, як треба працювати з людьми не подібними до нас. Поєднання свободи і командних зусиль створює в аудиторії неповторну, наелектризовану атмосферу.

Великі компанії скоро довідалися про наш проект. Нам часто пропонують

контракти на три роки з метою прийняття наших студентів на роботу. Це означає, що великі фірми вже готові запрошувати до себе людей, яких ми ще навіть не прийняли». Звідси бачимо, що в сучасних умовах педагогічні й економічні стратегії суспільства переплітаються якнайтісніше, а здобування освіти через науково-дослідну роботу все більше утверджується як закономірна методична норма.

До речі, навчаюча програма університету «Карнегі Меллон» «Аліса», над створенням якої працював Р. Пауш разом із студентами, наділена здатністю навчати дуже широку аудиторію комп'ютерного програмування непрямым шляхом, поступово, дещо завуальовано. На перший план висувалось креативне завдання створювати фільми, працювати над виготовленням відеоігор чи відеопрограм тощо. А насправді, виконуючи таку роботу, студенти вивчали мову програмування java, ставали справжніми комп'ютерними програмістами.

Ренді Паушу подобалося, що його студенти досягали успіху саме в команді. Він навіть переконано твердив: «На цьому курсі ви не зможете нічого зробити поодиноці». Але це ніякою мірою не означало, що він не розумів неповторності кожної людської особистості, невичерпного потенціалу її творчих можливостей. Просто він відкидав людське усамітнення, замикання в собі, потуги самотужки розв'язувати всі проблеми, а натомість високо підносив у співжитті людей взаєморозуміння, взаємодопомогу, правдивість, доброзичливість, чесність, принциповість, волю й наполегливість у досягненні істотної мети, почуття людської гідності.

Важливість дотримування таких загальнолюдських морально-етичних принципів він ілюстрував прикладами зі свого життя, діяльності у вищій школі. Одна з його новел, напутливо названа «Ніколи не здавайся», починається сповідним і одночасно програмним повідомленням:

«Закінчуючи школу, я подався до Університету Брауна. І мене не прийняли. Я опинився у списку очікування. Я надзвонював у приймальну комісію до тих пір, поки вони не рішили все-таки прийняти мене. Вони зрозуміли, що я дуже хочу вчитися в їхньому університеті. Наполегливість допомогла мені подолати неприступну стіну».

В університеті, як про це вже йшла мова, студентові пощастило – його вдумливим наставником, моральним та науковим авторитетом став професор Енді ван Дам. Коли Ренді вже закінчував університет, професор порадив йому: «Поступай до аспірантури. Ти маєш стати професором». А на здивування студента-випускника

(«Для чого це мені потрібно?») пояснив: «Тому що ти – чудовий продавець. Якщо ти підеш працювати в компанію, тебе перетворять у продавця. А коли ти вже хочеш бути продавцем, то сповна можеш продавати що-небудь достойне – наприклад, знання».

До цієї поради Ренді прислухався і був за неї безмірно вдячним. І хоч його спочатку в аспірантуру «Карнегі-Меллон» не прийняли (через дуже середні результати екзаменів), він усе ж за допомогою свого наставника і своїх зусиль туди був прийнятий, там здобув учений ступінь, а згодом розгорнув плідну науково-педагогічну діяльність.

Прикметно, що ця оповідь, та й інші, має виразні ознаки притчі. Вона завершується дидактичним авторським узагальненням:

«Мені слід було розповідати цю історію постійно, тому що в ній є мораль. Якщо чогось палко хочеш, ніколи не здавайся (і прийми допомогу, коли тобі її пропонують).

Непреступні стіни виникають на нашому шляху не випадково. І коли ти їх подолаєш – навіть якщо хтось буквально підкидає тебе вгору, – тим, хто оточує тебе, дуже корисно визнати, як ти цього домігся» [8].

Гуманістичні принципи наставницької діяльності у вищій школі професора Енді ван Дама стали визначальним орієнтиром, дороговказом для Ренді Пауша, який неодноразово про це з вдячністю згадував:

«Одним з моїх кращих наставників був Енді ван Дам. Він читав мені комп'ютерний курс в Університеті Брауна. Він дав мені мудру пораду, що змінила моє життя. Я ніколи не зможу віддячити йому належним чином, тому я повинен просто працювати з усіх сил.

Я завжди говорю моїм студентам: «Старайтеся робити іншим те, що хтось зробив для вас».

Цього золотого правила молодий професор дотримувався постійно – і в стосунках з університетськими колегами, і під час проведення індивідуальної роботи зі студентами і виховання молодих наукових кадрів. Для нього колись робили добро і він для інших теж добро робив.

Яскравим підтвердженням дієвості цієї моральної настанови стала його оповідь – «Вірність – це дорога з двостороннім рухом», де висвітлено важливу проблему входження талановитої особистості в науку, яке могло б і не відбутися без

принципового втручання в цей процес молодого викладача-наставника.

Студент Денніс Костроув навчався в групі Ренді Пауша (Університет Вірджинія) і справив на нього величезне враження. За словами викладача, хлопець був його помічником на курсі операційних систем, займався зі старшими, а в лабораторії творив буквально чудеса. З більшості предметів у нього були відмінні оцінки. А от з матаналізом – повний провал. І не тому, щоб у студента не було здібностей. Просто він був повністю зосереджений на комп'ютерному курсі, на роботі помічником професора, на науково-дослідній роботі в лабораторії, а на матаналіз не залишалося часу.

Після чергової поганої оцінки на екзамені з матаналізу декан запропонував виключити Денніса з університету за неуспішність. На захист свого студента виступив Р. Пауш: «Послухайте, – говорив він, звертаючись до декана, – Денніс блискучий студент... У моїй лабораторії він – справжня зірка. Якщо ми тепер його відрахуємо, то не виконаємо свого основного завдання, задля якого тут і працюємо. Наше завдання вчити й виховувати. Я знаю, що з Денніса вийде прекрасний учений» [8].

Декан не погодився з цим і наполягав на відрахуванні. Тоді Р. Пауш змінив тактику. Він нагадав, що семестр уже почався й університет за навчання одержав гроші від Денніса. За таких обставин той після виключення може звернутися за справедливістю до суду, а там уже, сказав викладач, він свідчитиме на користь потерпілого.

І от між деканом й Р. Паушем розгорнувся в моральному аспекті діалог, у якому перший з них, шантажуючи свого супротивника загрозою звільнення з роботи, явно програє, а другий, відстоюючи свою справедливу справу, незважаючи навіть на можливі особисті втрати, залишається у виграші:

«Ви зовсім недавно працюєте на факультеті, – сказав декан. – Ви навіть ще не в штаті. Чому ви готові ризикувати своєю кар'єрою задля цього студента?»

«Я буду свідчити на користь Денніса, – відповів я, – тому, що вірю в нього».

Декан поглянув на мене. «Я пригадаю цю розмову, коли піде мова про зарахування вас до штату», – сказав він. Іншими словами, якщо Денніс знову проколеться, моя дальша кар'єра опиниться під загрозою.

«Домовились», – сказав я декану. І Денніс залишився в університеті.

З розповіді Р. Пауша ми довідуємося, що Денніс склав матаналіз, а після закінчення університету став справжньою зіркою комп'ютерного світу, частиною життя й роботи свого професора. Саме він стояв біля джерел створення програми «Аліса». Як дизайнер він виконав надзвичайну роботу. Завдяки йому система віртуальної реальності стала набагато доступнішою для молоді.

Завершується ця життєва оповідь Р. Пауша глибокодумною сентенцією:

«Я підтримав Денніса, коли йому був двадцять один рік. Тепер, коли йому тридцять сім, він підтримує мене. Я довірив йому майбутнє «Аліси». Я вірю, що моя професійна спадщина в добрих руках.

Я поміг мрії Денніса здійснитися, коли він опинився у важкому становищі... Тепер, коли у важкому становищі опинився я, він помагає здійснити мою мрію».

Книга Ренді Пауша, як сказано в анотації, це – «його послання дітям, друзям і близьким, учням і колегам, усім нам [8]. Ця розповідь про те, як треба жити. Як цінувати кожну хвилину. Як тремтливо ставитися до дитячих мрій. Як жити так, щоб не тратити ні секунди дорогоцінного часу.

Це не книга-біографія, не книга-нотація. Це шанс кожному з нас, у кого попереду багато-багато років, усвідомити вже тепер: що я повинен устигнути?»

Справді, питання, підняті Паушем, екзистенційного змісту. Більше того, вони заповітні, бо їх написала людина на грані свого життя і смерті: з глибини душі вони полилися на папір і були, як спадок, передані найближчим і близьким, з ким жилося разом і працювалося, у кому була надія продовжитися духовно вже після скорого кінця («І я хочу, щоб вони завжди відчували що я поряд, який би шлях вони не вибрали»).

Ми віримо в слова, написані цією людиною, бо вона перемогла страх смерті, наповнюючи веселістю, життєвими справами кожний відпущений їй день, а на це здатний тільки той, за Г. Сковородою, у кого «совість як чистий кришталь».

Такою чистотою, продуманістю позначені поради й настанови Пауша на педагогічні теми, що невеличкими оповідками увійшли до розділу «Як жити власним життям». Це видно вже з їхніх назв: «Мрій масштабно», «Старанність краще, ніж запал», «Не жалійся, просто працюй краще», «Лікуй хворобу, а не симптоми», «Для початку сядьте поряд», «Шукайте в кожного кращі риси», «Думай про справи, а не про слова», «Якщо відразу досягнути успіху не вдалося...», «Забуте мистецтво вдячних листів», «Вірність – це дорога з двобічним рухом», «Будь вдячним»,

«Говоріть правду», «Нема роботи недостойної тебе», «Ніколи не здавайся» і т. д.

Варто наголосити, що всі ці оповідки поряд з професійною компетентністю мають у своїй основі ще й морально-етичні і суспільні цінності. Яскравим зразком саме такого підходу до розкриття теми може слугувати оповідка «Привертай увагу людей». Розповідь починається авторською констатацією креативних можливостей студентів («надзвичайно розумні»), упевненістю, що коли вони почнуть працювати, то створять прекрасні програми, здійснять чудові анімаційні проекти, розроблять багато досконалих ігор. Але можуть попадатися й такі вироби, що будуть злити й обурювати людей.

Причину таких прикрих промахів автор пояснює тим, що інженери і комп'ютерники не завжди стараються зробити свою продукцію доступною й легкою для користування. Чимало з них не вміють теж в інструкціях складні речі пояснювати простою мовою. Пропедевтика уникнення такого явища повинна, на думку Пауша, обов'язково проводитися ще в процесі навчання.

Сам він завжди прагнув навіяти студентам думку про важливість простоти. Для цього він придумав один прийом, котрий допомагав йому відразу привернути увагу аудиторії:

«Коли я вів курс «Інтерфейс користувача» в університеті Вірджинії, то я першого ж дня приносив до класу працюючий відеомагнітофон. Я ставив його на стіл, а потім витягав великий молоток і розбивав цей пристрій.

А потім я говорив: «Коли нам важко користуватися чим-небудь, ми злимося. Це властиво людям. Часом люди зляться так сильно, що готові розбити корисну річ. Ми з вами не хочемо створювати те, що потім захочеться розбити».

Я бачив, що студенти шоковані, зацікавлені і трохи здивовані. Вони думали: «Не знаємо, хто цей хлопець, але завтра варто прийти на його заняття, щоби подивитися, що він ще викине».

Я відразу заволодів їхньою увагою. І це кращий крок на шляху розв'язання ігнорованої проблеми...

Усі мої тодішні студенти давно працюють. Вони розробляють нові технології, і надіюся, що вони часом згадують мене з тим великим молотком. Надіюся, не забувають і про багатьох роздратованих людей, які буквально молять їх зробити свою продукцію простіше».

Аналогічну проблему відповідальності, але вже в суто суспільному аспекті, поставлено в оповідці виразно дидактичного звучання «Пам'ятай про відповідальність перед суспільством». Важливість цього питання тезисно визначено у вступних реченнях про тісний зв'язок між правами й обов'язком людини, її відповідальністю перед суспільством. Декларативність цієї позиції набирає конкретності, коли мова заходить про стан справ у вищій школі. «За двадцять років роботи в університеті, – пише Пауш, – я помітив, що багатьом студентам подібна ідея взагалі чужа. Думка про те, що права нерозривно зв'язані з відповідальністю, здається їм дивною й неприйнятною».

З профілактичною метою він на початку кожного семестру пропонував студентам підписати угоду, у якій чітко прописані їхні права й обов'язки. Вони згодні конструктивно працювати в групах, відвідувати семінари й лекції, чесно й відкрито допомагати своїм колегам. А натомість вони отримують право бути присутніми в класі й подавати свої роботи для критики й обговорення.

Деякі студенти відмовлялися підписати таку угоду. Це, мабуть, пояснюється тим, що дорослі не завжди є живим прикладом для наслідування стосовно відповідальності перед суспільством. І все ж викладач наголошував, що кожен повинен сприяти загальному процвітанню. Для нього немеркнучим прикладом був батько, який знав, що, працюючи на благо інших, ми самі стаємо кращими.

Кінцевий епізод книжки «Остання лекція» має оптимістичну назву «Мрії збуваються». Це завершальний акорд виступу професора перед студентами, квінтесенція його поглядів, життя. У самохарактеристиці він сказав про себе:

«Я – технар і ніколи не розумів художників і акторів, яких багато років учив в університеті. Іноді вони говорили про щось внутрішнє, що «проситься назовні». Я вважав, що все це дурниці. Мені слід було бути більш тямущим професором. Час, проведений на сцені, мене дечого навчив. (Принаймні, я до цих пір учуся!) Усередині мене проснулося щось, що відчайдушно просилося назовні. Я читав цю лекцію не тому, що мені захотілося це зробити. Ні, я повинен був її прочитати» [8].

Отже, різноманітні рефлексії автора – сина, батька, чоловіка, педагога, ученого, особистості, людини – міцно базувалися на гуманістичних ідеалах, а це допомогло «по-новому глянути на життя й оцінити його значно глибше».

Хвилюючись, що не зможе спокійно виголосити останні слова своєї лекції,

Ренді Пауш вирішив розмістити їх на чотирьох слайдах, показати їх один за одним і сказати тоді: «Спасибі, що зібралися тут сьогодні».

Перший слайд був про дитячі мрії автора.

Другий слайд – про їх здійснення.

Третій слайд – про тих, до кого звернуто слово виступаючого.

Четвертий слайд – про тих, хто так багато значить для нього.

Книжка «Остання лекція» характерна своїм підтекстом, своїми «секретами». Це видно з того, як автор розкриває «секрети» своїх слайдів. Він риторично поставив аудиторії запитання: «Чи знаєте, в чому полягав основний секрет?» І тут же дав відповідь: «Мова йшла не про те, як виконати свої мрії. А про те, як прожити своє життя. Якщо ви живете правильно, карма сама потурбується про себе. І ваші мрії здійсняться».

Нагадаємо, що *карма* в індуїзмі та буддизмі – це сума прижиттєвих людини вчинків, за характером яких вона буде ошасливлена або покарана.

Цікаво, що погляд, згідно з яким про вартість людини можна судити на основі її вчинків, справ, висловив Т. Шевченко:

Один у другого питаєм,
Нащо нас мати привела?
Чи для добра? чи то для зла?
Нащо живем? Чого бажаєм? ..
І, не дознавшись, умираєм,
А покидаємо діла ...

Другий секрет полягав у тому, що професор читав лекцію не тільки для тих, хто зібрався в залі. Він читав її для своїх дітей. Відбулося смислове уподібнення студентів і дітей, можливо, навіть їх ототожнення. Адже для них він жив і працював.

Останній слайд тільки описано: «На екрані з'явилася наша фотографія. Я стою, правою рукою тримаючи усміненого Логана, а лівою чарівну Хлою. А на моїх плечах сидить абсолютно щасливий Ділан» [8]. А ще на першому ряду можна було побачити дружину Джей, яка утирала сльози. У залі з'явилися найближчі професори, ставши частиною студентської аудиторії, у пам'яті їх усіх Ренді Пауш житиме й продовжиться в їхніх ділах.

Книжку «Остання лекція», написану яскравою непересічною особистістю Ренді

Паушем, з повною підставою можна вважати своєрідним зразком емоційно-образного засвоєння та висвітлення ідей, проблем, понять педагогіки, психології, культури, моралі, підручником педагогіки життя сучасної людини, що потребує подальшого вивчення у різних психолого-педагогічних аспектах. Його досвід, як видатного спеціаліста в галузі комп'ютерних технологій, може бути використаний вітчизняними науковцями в процесі дослідження історичного розвитку і впровадження ІКТ.

Список використаних джерел

1. *Безрогов В. Г.* Педагогическая антропология: феномен детства в воспоминаниях : учебно-методическое пособие / В. Г. Безрогов, О. Е. Кошелева, Е. Ю. Мещеркина, В. В. Нуркова. – М. : Изд-во УРАО, 2001. – 192 с.
2. *Биков В. Ю.* Сучасні напрями науково-педагогічних досліджень в галузі освітніх інформаційно-комунікаційних технологій / Биков В. Ю., Спірін О. М. // Науково практичний семінар «Мультимедійні технології в освіті» : тези доповідей. – К. : НАУ, 2010. – С. 10.
3. *Вахтеров В. П.* Избранные педагогические сочинения / сост. Л. Н. Литвин, Н. Т. Бритаева [Текст] / В.П. Вахтеров. – М. : Педагогика, 1987. – 400 с.
4. Паспорт спеціальності 13.00.10 – Інформаційно-комунікаційні технології в освіті / [затвердж. Постанов. президії ВАК України № 200-06/1 від 28.04.2009 р.].
5. *Соловьев Г. Е.* Биографический метод в деятельности социального педагога и социального работника : монография / Г. Е. Соловьев. – Ижевск : Удмуртский государственный университет, 2002. – 174 с.
6. *Хеннингсен Ю.* Автобиография и педагогика / под общ. ред. В. Г. Безрогова / Ю. Хеннингсен. – М. : Изд-во УРАО, 2000. – 180 с.
7. *Randy Paush.* His 'Last Lecture' Inspired Many to Live With Wonder [Електронний ресурс] // The New York Times. – Режим доступу до журн. : www.nytimes.com/2008/07/26us/26paush.html.
8. *Pausch, Randy.* The Last Lecture / Randy Pausch, Jeffrey Zaslow. – New York : Hyperion, 2008. – 217 p.

ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТИРЫ ЖИЗНЕННЫХ РЕАЛИЙ

РЕНДИ ПАУША (1960–2008): БИОГРАФИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ

Лещенко Мария Петровна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики факультета психологи Киевского национального университета

имени Тараса Шевченко, г. Киев, e-mail: peter.leshchenko@gmail.com

Аннотация

В статье подчеркивается важность подготовки новых специалистов в области ИКТ путем изучения на основе биографического подхода достижений отдельных отечественных и зарубежных ученых, внесших весомый вклад в развитие информатизации сферы образования. Представлены биографическое исследование личности Рэнди Пауш – специалиста по компьютерным технологиям и виртуальной реальности, профессора университета «Карнеги-Меллон» (США), который осуществил значительное влияние на развитие ИКТ в США. Его книгу «Последняя лекция», ставшей бесспорным бестселлером во всем мире, можно считать своеобразным образцом эмоционально-образного освещения идей, проблем, понятий педагогики, психологии, культуры, морали, учебником педагогики жизни современного человека.

Ключевые слова: ИКТ, биографическое исследование, нарратив, Рэнди Пауш, «Последняя лекция».

LIFE REALITIES' VALUE ORIENTATIONS OF RANDY PAUSCH (1960–2008): BIOGRAPHICAL RESEARCH

Mariya P. Leshchenko, doctor of pedagogical sciences, professor, Head of Pedagogical Department, Faculty of Psychology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, e-mail: peter.leshchenko@gmail.com

Resume

The article stresses on the importance of new professionals' training in the ICT industry by examining (using the biographical approach), the individual achievements of scientists who have made outstanding contributions to the development of educational informatization industry. The article presents the biographical research of Randy Paush personality – a specialist in computer technology and virtual reality, professor of "Carnegie Mellon" university (USA), who made a significant impact on the development of ICT in the USA. His book "The Last Lecture," which became the undisputed bestseller in the world can be considered a kind of model of emotional learning and imaginative lighting ideas, problems, concepts of pedagogy, psychology, culture, morality, pedagogical textbook of modern life.

Keywords: ICT, biographical research, narrative, Randy Paush, "The Last Lecture".

Матеріал надійшов до редакції 15.12.2011 р.